

BOGUMIR ŠMERAL

PÄIVÄKIRJASTA

Ensimmäisen kerran minulla oli onni tavata henkilökohtaisesti Leniniä keväällä 1920 käydessäni Neuvostovenäjällä silloin vielä sosialidemokraattina. Tšekkoslovakian kommunistista puoluetta ei silloin vielä ollut. Minä olin „vasemmiston” edustaja sosialidemokraattien joukossa. Venäläisestä sotavankeudesta palanneiden tovereiden kanssa valmistimme „vasemmiston” liittymistä III Internationaleen ja kommunistisen puolueen perustamista.

Olin silloin neljänkymmenen ikäinen. En taitanut sanaakaan venäjän kieltä enkä ollut lukenut juuri lainkaan bolševistista kirjallisuutta. Lokakuun vallankumous teki minuun valtavan vaikutuksen. Tulin siihen vakaumukseen, että reformismien tie on väärä tie, mutta kaksikymmentä kaksi vuotta kestänyt sosialidemokraattinen menneisyyteni piti minua vielä kaukana bolševistisesta selvyydestä ja lujudesta. Moskovassa käynti ratkaisi tietoisesti elämäni jälkipuolen kohtalon.

Niihin aikoihin oli hyvin vaikeaa päästä rajojen läpi Moskovaan. Lähdin Prahasta maaliskuun 3 päivänä ja saavuin Moskovaan vasta 31 päivänä matkattuani Saksan, Liettuan, Latvian, Räävelin, Narvan, Jamburgin ja Pietarin kautta. Huhtikuun 3 päivänä tapasin ensi kerran Leninin.

Se tapahtui Kremlissä VKP(b):n IX edustajakokouksen istunnossa. Sain vakituisen vieraslipun puhemiehistön korokkeelle.

Lenin astui sisään. Lyhyt tervehdys. Hän kysyi saksaksi, mihin minut oli majoitettu, antoiko Kominternin sihteeristö tarvittavaa apua, lupasi tavata minua lähiaikoina. Sitten hän seisoi jo puhujalavalla ja puhui.

Minkä vaikutelman teki minuun, länsimaiseen sosialidemokraattiin, Leninin esiintyminen? Olin tottunut länsieurooppalaiseen „parlamentti”-puhujiin, olin kuullut monien puhuvan, muun muassa Wilhelm Liebknechtin, Bebelin, Viktor Adlerin, Jaurésin.

Heti kun Lenin oli sanonut muutaman lauseen tunsin, että puhui aivan toisenlainen ihminen kuin kaikki ne muut, joita olin aikaisemmin kuullut. Puuttui ulkonainen teatraalisuus, tehostus ja paatos, jolla korostetaan oman arvon tuntua. Välitön, silmäänpistävä, vaatimaton, sellainen oli ensi vaikutus, jonka Leninin puhe teki. En ymmärtänyt venäjää enkä voinut ilman tulkkia seurata hänen selostuksensa sisältöä. Mutta kuulijakunnan kasvojen ilmeestä ja katseesta näin, miten valtava vaikutus oli Leninin sanoilla. Sinä iltana kirjoitinkin matkapäiväkirjaani:

„Kun Lenin esiintyi, näin hänet puhujalavalla takaapäin. Lyhyt takki karkeaa villakangasta, vartalo ei iso eikä pieni, ei lihava eikä laiha. Ei mitään silmäänpistävää. Hänen passissaan pitäisi olla merkintä „puuttuu erikoisia tuntomerkkejä”, siksi etten nähnyt takaapäin edes hänen kaljua päälakeaan. Näen aivan läheltä hänen hieman kumaraisen selkänsä ja tahtomattani kysyn itseltäni: „Onko hän Lenin vai ei?”. Minusta tuntuu, että Leninissä on juuri se leniniläistä, ettei hän ulkonaisesti kiinnitä huomiota. Hän on yksi niistä, joita voidaan pitää yhtä hyvin kaupungin työläisenä kuin maaseudun intelligenttinä. Sellainen hän oli ulkonäöltään ja sellainen oli hänen kielenkäyttönsä. Ei lainkaan teeskentelyä eikä mahtipontisuutta.

Joukkojen tribuuni puhui edustajakokouksessa hillitysti, ääntään jännittämättä. Sanat virtaavat nopeasti toisensa jälkeen, melkein yksitoikkoisesti seuraa lause lausetta. Erikoisen kuvaavasti hän pitää sen osan puheestaan, johon haluaa kiinnittää erikoista huomiota: silloin hänen äänensä muuttuu vielä rauhallisemmaksi, sävy tulee korkeammaksi, mutta puheen nopeus kiihtyy.

Kun suljin silmäni ja ymmärtämättä puheen sisältöä kuuntelin vain hänen ääntään, minusta tuntui, että kaksi aivan tavalista ihmistä keskusteli jostain vilkkaasti. Lenin asetti kysymyksen ja sitten vähän korotetulla äänellä vastasi siihen. Hänen puheensa vaikutus heijastui kokousedustajain täyttämässä salissa.

Siellä oli mitä erilaisimpia ihmisiä, jotka olivat tulleet eri puolilta Venäjää — Siperiasta aina länsirajoille asti. Korkeita valkoisia karvalakkeja, sotilaspuseroita, mustia nahkatakkeja, kaupungin työläisiä, joilla oli päättäväiset, teräväpiirteiset kasvot, tyttöjä, jotka näyttivät vielä lapsilta. Kaikkien kasvot olivat liikkumattomasti kohdistetut Leniniin, hänen silmiinsä, — siinä oli kuin yksi metalliin valettu korkokuva.

Mitä kauemmin Lenin puhui, sitä jännittyneempi oli kuulijajoukko. Kädet kohosivat suosionosoituksiin ja aivankuin jähmettyivät paikalleen ennen kuin olivat kohdanneet toisensa: uuden lauseen synnyttämä jännittyneisyys ei antanut niille aikaa liittyä

yhteen. Vaivoin hillitty yskä osoitti vain elonmerkkejä tässä aivankuin kivettyneessä jännityksessä. Niin täydellisesti Lenin hallitsi kansaansa eikä vain omia ajatuksiaan. Edustajien kasvoista näki, että hänen ajatuksensa olivat heidänkin ajatuksiaan, hänen elämänsä oli heidän elämänsä. Hän lopetti puheensa yllättävän lyhyellä epäpönteillä lauseella”.

Möhemmin huhtikuun 23 päivänä esiinnyin Pietarissa Kansantalolla Leninin viisikymmenvuotispäivälle omistetussa kokouksessa. Silloiselle ajatustasolleni on kuvaavaa, että verratessani nykyistä aikakautta antiikkisen yhteiskuntajärjestelmän hajoamiseen, vertasin kommunistista liikettä varhaiseen kristinuskoon ja Leniniä — Jeesukseen Kristukseen. Ulkonaisesti puheeni, jonka pidin tšekin kielellä, nähtävästi miellytti pietarilaisia proletaareja, mutta kuultuaan käännöksen he vastustivat sisältöä. Puhemiehistöön tuli kirjelappu, jossa oli seuraavanlainen huomautus: „Vastustamme Jeesukseen vertaamista!”.

Ensimmäinen poliittinen keskusteluni Leninin kanssa tapahtui ennen kuin osasin odottaakaan, sattumalta, toukokuun 5 päivänä. Suuressa teatterissa oli määrätty pidettäväksi Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean, Moskovan Neuvoston sekä ammattiliittojen ja tehdaskomiteoiden edustajien yhteinen kokous juuri tapahtuneen Puolan Neuvosto-Venäjäälle hyökkäämisen johdosta.

Lähdin kokoukseen. Teatteriaukiolla oli vartioketju, todistuksellani minua ei päästetty menemään. Ei auttanut, vaikka minua saattava toveri selitti, että olin ulkomaalainen, ja osoitti todistukseni tekstiin: „Tämän todistuksen esittäjällä on oikeus liikkua kaikkialla”.

Puna-armeijalainen vastasi rauhallisesti, mutta jyrkästi:

— Niin, toveri, siihen on siten kirjoitettu, mutta siitä huolimatta. Me olemme sotilaita, meille ei ole sanottu mitään poikkeustapauksista, me tiedämme vain käskyn. Ei saa!

Äkkiä kuulin, että matkatoverini puhui takanani jonkun kanssa.

Nyt esitän taas, mitä olen kirjoittanut matkapäiväkirjaani:

„— Vai toveri Smeral! — Joku ojentaa minulle kätensä, puristaa kevyesti ja sydämellisesti kättäni ja siitä kiinni pitäen kulkee edelläni, vie minua eteenpäin. Puna-armeijalainen, joka ensin ei halunnut päästää minua, nostaa päätään, hymyilee niin, että valkoiset hampaat välkkyvät ja antaa meidän kolmen mennä. Sinä hetkenä en vielä käsitä, kuka minua vie eteenpäin. Hiestyneiden silmälasien läpi näen edessäni vain hieman kumaran selän, karkeavillaisen takin, kovasti kuluneet kengät ja lakin, jollaisia meillä käyttävät työmiehet. Ennen kuin voin lausua sanaakaan olemme jo teatteritalossa. Kapeassa, pimeässä porraskäytävässä en näe mitään päivänvalon jälkeen.

— Vihdoinkin näen teidät! — sanoo toveri tarttuen nyt käsi-puoleeni ja vieden minua eteenpäin.

Onko se hän vai eikö ole? Ne, joiden suuren nimen olemme tottuneet kuulemaan vain kaukaa, hämmästyttävät välittömyydellään ja vapaalla, luonnollisella käytöksellään.

Ovi avautui ja me astuimme teatterin johtokunnan pieneen salonkiin. Lenin heitti lakkinsa lähimmälle tuolille paljastaen tutun kaljun päänsä. Niin, minä seisoin kasvoista kasvoihin maailman proletariaatin suuren johtajan kanssa.

Hän alkoi heti puhua asiasta. Minä halusin kertoa elämäkertani. Lenin keskeytti minut:

— Tunnen teidän menneisyytenne, teidän kehityksenne. Siitä ei tarvitse puhua.— Lenin suhtautui tahdikkaasti sosialidemokraattiseen menneisyyteeni.— Miten te käsitätte nykyhetken tilanteen Euroopassa?”

Siitä alkoi keskustelu, johon sitten hänen ajatuksensa keskittyivät niin, että hän jatkoi keskustelua yli kolmeneljännnes tuntia vaikka hänen oli kohta pidettävä erittäin tärkeä poliittinen puhe. Häntä kiinnosti jokainen pienikin seikka, jonka voin kertoa hänelle tilanteesta ja mielialoista Tšekkoslovakiassa ja Keski-Euroopassa.

Tunsin, ettei hän kiinnittänyt sellaista huomiota minuun vain siksi, että olin yksi niistä harvoista ulkomaalaisista, jotka olivat tulleet VSFNT:aan osittaisen saarron aikana, vaan myös siksi, että olin sosialidemokraatti. Se hämäännutti minua. Eniten Lenin kyseli siitä, miten kansallisuuskysymys heijastuu Tšekkoslova-kiassa.

Niistä huomautuksista, joita hän teki, kirjoitin seuraavana päivänä muististani, taitoni mukaan seuraavat ajatukset:

„Finanssipääoman aikakaudella, imperialismiin aikakaudella, ei voida sanoa, että jokainen kansakunta, joka omaa muodollisesti poliittisen riippumattomuuden, olisi jo itsenäinen. Nyky-aikana on olemassa aivan erikoisia siirtomaa- ja finanssiorjuutuksen muotoja, joilla pieni joukko kaikkein rikkaimpia kapitalistimaita orjuuttaa valtavan suuren osan koko maapallon väestöstä. Taistelu kansallisesta itseäärämis-oikeudesta tulee yhä enemmän taisteluksi tuota sortoa vastaan. Se on nykyajan ja tulevan ajan kansallisuuskysymyksen tyypillinen kaava. Imperialistinen maailmansota paljasti pelkästään muodollisen porvarillisen demokratian valheellisuuden siten, että se osoitti työtätekeville käytännössä ja lyhyessä ajassa sen seuraukset. Elämä on tämän sodan jälkeen käytännössä osoittava myös kokonaisille kansakunnille, kuinka valheellista on „kansojen itseäärämis-oikeuden” periaatteen pelkästään muodollinen toteuttaminen, jota Versailles'in rauhan synnyttänyt „länsimaiden demokratia” pitää ansionaan. Kaikissa uudelleen muodostetuissa

pienissä valtioissa ja siirtomaissa työtätekevät näkevät käytännössä miten riittämätöntä on kansakunnalle kokonaisuudessaan vain poliittinen vapautus. Todellinen proletaarinen internationalismi vaatii, että proletaarisen taistelun edut yhdessä maassa olisivat alistetut tuon taistelun eduille kansainvälisessä mitta-kaavassa ja että porvariston voittanut kansa pystyisi kantaamaan, uskaltaisi kantaa kaikkein suurimmat kansallisuuhrit maailman kapitalismin voittamiseksi”.

Näitä ja muita ajatuksia lausueessaan Lenin ei esiintynyt eittämättömänä auktoriteettina. Ei lainkaan! Häntä kiinnosti puhekumppanin mielipide. Usein hän suorastaan onki minulta sanoja haluten tietää, miten minä reagoin asiaan. Hänen toinen silmänsä oli sirrillään ja toinen tuntui sidotun katseeseeni. Sanan täydessä merkityksessä hän jauhoi aivoillaan jokaisen uuden tois asian, jonka hänelle ilmoitin.

— Te tulette erittäin herkkien kansallisuussuhteiden ympäristöstä, — puhui Lenin. — Teidän ajatuksenne heijastavat todellisuutta, puhukaa niistä kainostelematta. Niin, niin, teillä on hyvin vaikea tilanne. Kaiken edelläkäyneen vuoksi tšekkiläisen ja saksalaisen proletariaatin taistelutahtoinen yhteenliittyminen muodostuu teillä perin vaikeaksi. Ja kuitenkin teidän on pyrittävä siihen, että tšekkiläinen ja saksalainen proletariaatti joutuisivat teillä mahdollisimman pian yhteisrintamaan. Jos sitä ei tapahtuisi, olisivat luokkataistelun muodot teillä vieläkin kivullisempia. Mitä tulee pikkuporvariston ennakkoluuloihin, sen kansalliseen itsekkyyteen, sen kansalliseen rajoittuneisuuteen, ne teidän on otettava huomioon silloinkin kun tšekkiläisen ja saksalaisen proletariaatin väliset väärinkäsitykset on voitettu. Nämä ennakkoluulot häviävät vasta silloin, kun häviää imperialismi ja kapitalismi.

Koska minun tuli matkustaa takaisin rajan taakse, en varovaisuuden vuoksi kirjoittanut päiväkirjaani sitä, mitä Lenin puhui silloin sodasta, jota käytiin Neuvostotasavaltaan hyökännyttä Puolaa vastaan.

Salista ilmoitettiin kokouksen alkavan. Me menimme puhe-miehistön korokkeelle. Puheenvuoro annettiin Leninille. Kun hän oli lopettanut puheensa, meni eräs toveri hänen luokseen ja, kuten myöhemmin sain tietää, sanoi hänelle, että on saatu tärkeitä tietoja. Leninin piti heti lähteä Kansankomissaarien Neuvostoon.

Minä istuin puhujalavan toisessa päässä. Lenin, joka pohti mielessään historiallisen merkityksen omaavia asioita, ei unoh- tanut ennen lähtöään, että oli äsken keskustellut pienen kansa- kunnan pienen ihmisen kanssa. Hän otti muistion, repäisi siitä lehden, kirjoitti siihen jotain kynällä, taittoi paperin ja se kulki kädestä käteen minulle. Kirjelappu oli kirjoitettu saksaksi, muu-

tamat sanat alleviivattu kerran tai kaksi. Jäljennän sen käännöksen:

„Toveri Šmeralille. Jos Te sattuisitte tarvitsemaan jotain ettekä kaikista ponnisteluista huolimatta saisi vastausta tai pääsisi asiassa tulokseen (jota, ikävä kyllä, meillä usein tapahtuu), *kääntykää*, olkaa hyvä, suoraan minun puoleeni (puhelin-tiedotus: *Kreml*, puhelinvaihte, kolmas kerros), tai kirjeellisesti merkiten kirjekuoreen: henkilökohtaisesti *siltä* ja *siltä*. Parhain terveisin. Lenin”.

Toukokuun 21 päivänä minut kutsuttiin hotelli „Savoy” (jossa silloin asuin) puhelimeen ja pyydettiin tulemaan illalla Leninin luo hänen asuntoonsa Kremliin. Sillä kertaa Lenin keskusteli kanssani yksityiskohtaisesti Tšekkoslovakian kommunistisen puolueen perustamisesta. Sain neuvoja miten on työskenneltävä, jotta mahdollisimman suuri osa joukkojärjestöä, „vasemmistolaista” sosialidemokraattista puoluetta tulisi voitettua III Internationaalelle, miten oli perustettava kommunistinen puolue kadottamatta yhteyksiä sosialidemokraattisen puolueen järjestyneisiin työläisten perusjoukkoihin.

Palasin Moskovasta aivan toisena ihmisenä. Vilpittömästi ja rehellisesti astuin kommunismiin, bolševismiin johtavan kehitykseni tielle.

